

ilyen irányu motivációt adni; kellene, ám a könyvtárvezetés bürokratikus módszerei ezt nem teszik lehetővé. E gondolatmenetet mintegy illusztrálja annak a fiatal könyvtárosnőnek a levele, aki saját példájára hivatkozik: hivatástudattal és kitűnő szakbizonyítvánnyal foglalta el munkahelyét egy ifjúsági könyvtárban, ott azonban a lélekölő rutinmunka, a minden egyéni kezdeményezést eltorzító bürokratikus vezetés kedvét szegte. Otthagytá a könyvtárat, ma pedagógus és végre nem unatkozik. Egyébként ő az egyetlen, aki teljes mértékben egyetértett a Segebrecht cikkével...

Meddig terjed a véleményszabadság? - Az önkritikus elemzések csendes hangját tulharsogják a felháborodott levelek, melyek a cikkíró felelősségrevonását követelik. "Ha egy újságíró nem tiszteli a tényeket, keressen más foglalkozást!" - "Segebrecht ur nem lehet tovább szerkesztő!" - "Az unalom nem a könyvtárakban, hanem a szerkesztőségben terjeng, ha ilyen olcsó provokációt szül!" - "Ha Segebrecht ur nem távozik, én lépek ki a Könyvtáros Egyesületből!" - "Szakmai lapunkszerkesztője nem pótolhatatlan" stb. A lap mindezeket változatlanul közölte.

"A könyvtárosok, akik elvben olyan nagyra értékelik a gondolat-szabadságot, a sajtószabadságot - elmélkedik hozzászólásában M. Rothe - egy őket bíráló kommentár olvasásakor nem találnak más megoldást, mint a szerző azonnali elbocsátását? Aggasztó, hogy a nyilatkozatok többsége ilyen, és senki sincs, aki - függetlenül attól, hogyan vélekedik a cikkről - kissé büszke lenne arra, hogy egy egyesületi lapban ilyen szabad vélemény-csere egyáltalán lehetséges."

Berekesztés. - A lap szerkesztősége záró közleményében sem visszakozott, csak azt hangsúlyozta, hogy a vitatott cikk nem volt rossz-akaratu, nem akarta a könyvtárosokat nevetségessé tenni. A tulzott bürokrácia, az adminisztráció ellen irányult, mely a könyvtárosokat - a cikkben használt "unott" szó valóban nem volt helyes kifejezés - rezignálttá teszi. Egyébként pedig - írja a nyilatkozat - vitacikkre vitával kell válaszolni. Miért elképzelhetetlen, hogy egyszer a könyvtárosok munkájáról is kritikusan vitatkozzunk?

A könyvtárak helye a tudományos tájékoztatás országos rendszerében

Hanna UNIEJEWSKA

A szerző O miejsce bibliotek w krajowym systemie informacji naukowej c. tanulmányát (Przegląd Biblioteczny, 1976. 3.no. 265-277.p.) FUTALA Tibor tömörítette.

Lengyelországban a tudományos tájékoztatás országos rendszerével kapcsolatos koncepciók eddig két lezárt fejlődési szakaszon mentek át. Az elsőre, amely kb. 1969-ig tartott, a könyvtárak tájékoztatási szerepének szinte teljes negligálása volt a jellemző. A második, lényegében 1975-ig terjedő szakaszban részint az első szakasz koncepcionális elképzeléseinek vitatására és kritikájára, részint a két rendszer - a tájékoztatási és a könyvtári - képviselőinek egymás iránt való pozitív "nyitására" került sor.

A napjainkban kibontakozó harmadik szakasznak a gyakorlatban kell megmutatnia, hogy végleg elült a tájékoztatási és a könyvtári rendszer közötti "testvérháború".

A "tudományos tájékoztatás országos rendszere" kifejezés Lengyelországban - az első fejlődési szakasz nyitányaként - 1963 folyamán született meg, amikor is - a Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej (Tudományos-Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központi Intézet) irányításával - tárcaközi bizottság alakult e rendszer koncepciójának kialakítására. A testület munkájának eredményét 1968-ban a rendszer szervezésének Kibővített alapelvei címen tették közzé. Ekkor derült ki, hogy készítői egyszerűen kihagyták a könyvtárakat a tudományos tájékoztatás országos rendszeréből. Ez a koncepció csak vállalati, szakmai, iparági, központi, tárcaszintű, trösztöket átfogó és vajdasági tájékoztatási központokról (munkahelyekről) beszélt, anélkül azonban, hogy a rendszert konkrét jogi alapokra tudta volna helyezni.

A könyvtárosok körében ez a hagyományos munkaformákra támaszkodó koncepció (az információ fő hordozójaként a dokumentációs cimleírás szerepelt benne) a könyvtárosok körében annál is inkább visszatetszést keltett, mivel a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete már 1965-ben külön tudományos ülésszakot szentelt a könyvtárak tájékoztatási szerepének, s ezen a "gyakorlat és az élet" elemzése alapján a könyvtárak mintegy "felajánlkoztak" a tudományos tájékoztatás országos rendszerében való méltányos részvételre.

Persze: az említett tudományos ülésszaknak megvolt az a gyöngéje, hogy felszólalásai, állásfoglalásai és ajánlásai pusztán deklarációk maradtak. Ennek legfőbb bizonyítéka az 1968. évi könyvtári törvény, amely - viszonzásul a könyvtáraknak a tájékoztatási rendszerből való kirekesztésére - csak az országos könyvtári hálózat létéről vesz tudomást.

Igy hát felső szinten - eltekintve a könyvtárak és a tájékoztatási intézmények együttműködésének, egymást segítésének és kiegészítésének mindennapos, "mindközönséges" gyakorlatától - ebben az első fejlődési szakaszban valójában két konkurrens, egymásnak legalábbis "hátat fordító" rendszer mellett tették le a "voksot".

Az "isten malmi" azonban mind gyorsabban kezdtek őrölni, és az ennek jegyében fogant publikációk és viták nyomán mind nyilvánvalóbbá vált, hogy a két "szomszédváras" rendszer koncepciója elméletileg (a könyvtárakban csak dokumentumok, a tájékoztatási intézményekben pedig csak dokumentumokra vissza nem vezethető információk legyenek) és gyakorlatilag (önmagában az egyik rendszer sem elég nagy és gazdag ahhoz, hogy megfeleljen a "kor parancsának", az automatizálásra való felkészülésnek) egyaránt káros. Az UNESCO UNISIST-programjának meghirdetése ugyancsak elősegítette az autarkias törekvésekből való "kigyógyulást", más szóval: a tájékoztatás különféle intézményeinek (tájékoztatási intézmények, könyvtárak és levéltárak) együttműködésre lépése és munkájuk integrálása irányában hatott.

Mindennek következményeként a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatás elősegítésére hivatott 1971. évi 35. számú Minisztertanácsi határozat már legalábbis "intenzíven keresi" a könyvtárak megfelelő helyét a tájékoztatás országos rendszerében.

Ezt követően a hetvenes évek első felében több reprezentatív alkalom (a Lengyel Tudomány II. Kongresszusa, a Lengyel Könyvtárosok Egyesületének újabb tudományos ülészsaka, a Tájékoztatási intézmények képviselőinek XIV. országos tanácskozása, az Informatikusok II. Országos konferenciája) is adódott arra, hogy a két érdekelt fél kinyilvánítsa az általa képviselt rendszer "békekötésének", "egymást elismerésének" szükségességét, sőt: "testvér-voltát".

A gyakorlatban azonban még továbbra is adódtak kisebb-nagyobb nézeteltérések. Így pl. a könyvtárak által inkább támogatott Swiatowid automatizálási koncepciót "legyőzte" a tájékoztatási intézmények által inkább támogatott SINTO automatizálási koncepció. Ez utóbbiról azonban el kell mondani, hogy korántsem "könyvtárellenes". Ellenkezőleg: nagyon is számításba veszi a könyvtárakat. A két rendszer versengésének az volt a káros mellékhatása, hogy időközben egy sor vállalati-intézményi automatizált részrendszer született anélkül, hogy országos direktívákhoz igazodhatott volna. (E részrendszerek megszületésében és hasznosításában egyébként a könyvtárak derekasán részt vettek, olykor uttörő szerepet játszottak.)

Mindenesetre a 70-es évek közepére nem maradt kétség afelől, hogy a tájékoztatási "fél" a könyvtárakat a tudományos tájékoztatás országos rendszerén belül az egyik legfontosabb mikrorendszernek tartja. A Lengyel Kulturális Minisztérium is e "megbékélés" követelményeinek megfelelően gyakorolja a könyvtárügy feletti ágazati irányítást. Ennek konkrét dokumentumai vannak. Így 1973-ban jelent meg a kulturális miniszter 15. sz. utasítása, amely életre hívja a központi tudományos könyvtárak rendszerét, amely "az országos tájékoztatási rendszer integráns alrendszeréként működik". Az utasítás lényege a gyűjtőkori elhatárolás, illetve az ezen kifejlesztett és/vagy kifejlesztendő tájékoztatási tevékenység. Hasonlóképpen a tájékoztatási rendszer figyelembevételével készült el az az 1974. évi jelentés is, amely a Kulturális Minisztérium megbízásából a lengyel könyvtárügy - optimálisnak nem mondható - helyzetét rögzíti. Ez a jelentés és az azóta keletkezett könyvtárügyi dokumentumok egész sora tisztában van azzal, hogy egyrészt nincs országos tudományos tájékoztatási rendszer könyvtárak nélkül, másrészt pedig nincs könyvtári fejlesztés anélkül, hogy a könyvtárak nem kapnának megfelelő helyet és szerepet ebben a tájékoztatási rendszerben.

Érdemes megemlíteni, hogy a lengyel könyvtáraknak a tájékoztatási rendszerben eljátszandó szerepét illetően az UNESCO nemcsak az UNISIST-program meghirdetésével gyakorolt pozitív hatást, hanem az un. NATIS-program (National Information System) meghirdetésével is. Sőt: vele még inkább. Arról van ui. szó, hogy míg az UNISIST a létrehozandó tájékoztatási rendszerben csupán a tudományos és szakkönyvtárakat veszi számításba, addig a NATIS e könyvtárak körét nyilvános és az iskolai könyvtárakkal is kibővíti, mondván, hogy a "nemzeti tájékoztatási rendszer infrastruktúráját" úgy kell kiépíteni, hogy a végeredmény a "nyilvános nemzeti tájékoztatási rendszer" legyen.